

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

อีสานในการรับรู้และทัศนะของผู้ปกครองกรุงเทพฯ
ตั้งแต่หลังกบฏเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. 2369 ถึงการ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ผู้เขียน

นางสาวอุศนา นาศรีเคน

ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผศ. ดร. ไชยันต์ รัชชกุล

ประธานกรรมการ

ผศ. นฤมล ชีรวัดน์

กรรมการ

รศ. ร.ต.อ. ดร. ม.ร.ว.อภินันท์ รพีพัฒน์ กรรมการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาถึงการรับรู้และทัศนะของผู้ปกครองกรุงเทพฯ มีต่ออีสาน ในช่วงเวลาตั้งแต่หลังกบฏเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. 2369 จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ผู้ปกครองกรุงเทพฯ ให้ความสำคัญกับบริเวณอีสานมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ผู้ปกครองกรุงเทพฯ รับรู้นั้น จะมีส่วนในการกำหนดนโยบายการปกครองและเปลี่ยนแปลงอีสานในแต่ละช่วงเวลา จนก่อให้เกิด ‘ภาพอีสาน’ ที่เป็นผลจากมุมมองของกรุงเทพฯ โดยสิ่งนี้จะกลายเป็นภาพลักษณ์ของอีสาน ที่เป็นพื้นฐานการรับรู้ของคนทั่วไปต่ออีสานสืบจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาพบว่า การเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ ในพ.ศ.2369 ส่งผลให้ผู้ปกครองตระหนักถึงความจำเป็นในการควบคุมอีสาน ซึ่งรวมฝั่งลาวมากขึ้น มีความพยายามในการสำรวจข้อมูลโดยตรงด้านทรัพยากรและกำลังคน ต่างจากเดิมที่สนใจในเชิงทรัพยากรเป็นหลัก จึงพยายามส่งข้าราชการเข้ามาจัดการกับบริเวณนี้มากขึ้น แต่ในลักษณะที่ประนีประนอม เพราะดินแดนบริเวณนี้มีกลุ่มผู้ปกครองของตนเองอยู่แล้ว กรุงเทพฯ จึงจัดการปกครองเมืองต่าง ๆ ในอีสานผ่านกลุ่มผู้ปกครองเหล่านี้อีกชั้นหนึ่ง โดยมีเงื่อนไขอยู่ที่การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ กรุงเทพฯ ต้องการความจงรักภักดี พันธะด้านกำลังคนทั้งยามสงบและยามสงคราม และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งช่วยและแหล่งสินค้า ส่วนเมืองต่าง ๆ ในอีสาน ต้องการการยอมรับ

ให้เป็นผู้ปกครองโดยชอบธรรมเหนือพื้นที่ และความคุ้มครองในด้านต่าง ๆ ตามผลประโยชน์และความจำเป็นของแต่ละเมือง โดยระยะแรกกรุงเทพฯ ยังมีทัศนคติต่ออีสาน และคนอีสานว่าเป็นผู้อยู่ใต้ปกครอง และมีสถานะต่ำกว่าตน

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ปกครองตระหนักถึงภัยจากจักรวรรดินิยมตะวันตก ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส จึงมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่อหัวเมืองชั้นนอกและประเทศราช อีสานก็เช่นกัน การขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสเข้ามาทางด้านตะวันออกของแม่น้ำโขง จากการเข้ายึดครองญวน และแผ่อำนาจเข้ามายังเขมรและลาวนั้น ทำให้ผู้ปกครองที่กรุงเทพฯ ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ต้องปรับมุมมองและนโยบายเสียใหม่ โดยพยายามสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งการกำหนดเขตแดนว่าดินแดนบริเวณใดเป็นของรัฐสยาม ความพยายามดึงอำนาจต่าง ๆ ที่ท้องถิ่นเคยมีเข้ามารวมศูนย์ที่ส่วนกลาง ทั้งด้านการปกครองและการคลัง มีการสร้างระบบราชการขึ้น เพื่อที่จะนำนโยบายจากส่วนกลางไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการสร้างสำนึกให้เกิดความเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยาม แม้กรุงเทพฯ จะยังรู้สึกถึง “ความเป็นอื่น” กับคนกลุ่มนี้ก็ตาม แต่ปัญหาจากปัจจัยภายนอกและการเกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากคนอีสาน ทำให้ผู้ปกครองกรุงเทพฯ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องเรียนรู้และประเมินความสำคัญของอีสานใหม่ ยังผลให้เกิดการเดินทางไปสำรวจพื้นที่ต่าง ๆ ที่เป็นจุดยุทธศาสตร์และแหล่งทรัพยากร ทั้งยังตระหนักในความละเอียดอ่อน เรื่องของชาติพันธุ์ ผู้คน และความสัมพันธ์ของคนสองฝั่งโขงหลังการแบ่งเขตแดนที่ชัดเจนกับฝรั่งเศส

ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางและอีสานผ่านพุทธศาสนา ธรรมยุติกนิกาย และการศึกษา ในขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เข้าสู่ระบบทุนนิยมโลก ได้ทำให้อีสานซึ่งมีศักยภาพทางด้านทรัพยากรและแรงงานกลายเป็นแหล่งส่งออกกำลังคนและสินค้าเกษตร ปศุสัตว์ให้กับตลาดภายนอก ซึ่งทำให้เป็นการรับรู้ที่มีปฏิสัมพันธ์มากขึ้น ทั้งนี้อีสานที่เป็นแหล่งผสมผสานของหลายกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งชาวพื้นเมือง จีน ญวน ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของตนด้วย รวมทั้งมีลักษณะที่ซับซ้อนในการมองภาพลักษณ์จากความเป็นจริงของตนเอง และที่กรุงเทพฯ สร้างขึ้น

พลังจากการรับรู้และทัศนะของผู้ปกครองกรุงเทพฯ ที่มีต่ออีสานผ่านการปกครองและสื่อต่าง ๆ นั้น ส่งผลให้ภาพของอีสานเป็นดินแดนที่ยังต้องการการปรับปรุง พัฒนาจากกรุงเทพฯ เป็นหลัก แม้จะพยายามให้คุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นถิ่นของอีสานมากขึ้น สิ่งนี้มีผลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลต่ออีสานในช่วงต่อมาและคนอีสานส่วนใหญ่ก็ยอมรับภาพลักษณ์นี้ด้วย

Thesis Title	Isan in the Perception and Attitude of Bangkok Ruling Elites from the Anuwong Rebellion in 1826 to the Revolution in 1932	
Author	Miss Aussana Nasriken	
Degree	Master of Arts (History)	
Thesis Advisory Committee	Assist. Prof. Dr.Chaiyan Rajchagool	Chairperson
	Assist. Prof. Naruemol Teerawat	Member
	Assoc. Prof. Pol. Capt. Dr. M.R.Akin Rabibhadana	Member

ABSTRACT

The aim of this thesis is to study the perception and attitude of the ruling authorities in Bangkok towards Isan between the time of the rebellion of Chao Anuwong in 1826 until the change in the political system in 1932. It was during this period that the Bangkok ruling elite placed an ever-increasing importance upon the northeastern region of Isan. What they learnt and perceived about Isan played a part in the formation of government policies and the changes there throughout successive periods. This has resulted in a 'picture of Isan', an overall impression and awareness that has become an image synonymous with Isan, one that has since been the basis of how Isan is perceived by the general public until today.

The study finds that the rebellion of Chao Anuwong in 1826 caused the ruling authorities in Bangkok to realise the necessity of controlling an Isan region that was increasingly extending into Laos. Direct efforts were made to investigate the available natural resources as well as manpower, a shift from the original principal interest in resources. Increasing efforts were made to send government officials to the region, albeit in an accommodating manner as the region already had its own ruling authorities. Bangkok thus governed the Isan towns through this layer of administrators, with the condition that there be exchanges and sharing for mutual benefits. That is to say, Bangkok wanted the loyalty, the manpower commitments in both times of peace and war, and also economic benefits in the form of tributes and access to sources of products. As for the various towns of Isan, the rulers needed the approval of legitimacy to rule over their territories and required different degrees of protection, depending on their varying interests and needs. In these early years, Bangkok held the view towards Isan and its people as being under their authority and of lower status.

Later, during King Rama IV's reign, the government realised the danger of western imperialism of both England and France. This led to a change in the policy towards the outer provinces and tributary states. In Isan, the expansion of French influence from east of the Mekong River, first seizing Vietnam and further spreading its power to Cambodia and Laos, forced the rulers in Bangkok from the reign of King Rama IV onwards to change their views and policies. Attempts were made to create a sense of unity and marked which areas belonged to the state of Siam. The former political powers of the various regions were drawn to the centre, including administration and finance. A bureaucratic system was set up in order to effectively carry out central policies and create a sense of belonging to the Kingdom of Siam, even though Bangkok still felt being "the other" from the Isan people. The problems from outside and the resistance of the Isan people led the Bangkok government from the reign of King Rama V onwards to learn more and reevaluate Isan. It led to the explorations of various areas especially the strategic points and centres of natural resources, as well as the sensibilities towards ethnic groups, ethnicity and the ties between the people living on both sides of the Mekong River after the clear boundary division was created with the French.

In the social and cultural aspects, since king Rama IV's reign relations between Isan and the centre were established through Buddhism, the Thammayut sect and education. At the same time, changes in the economy towards global capitalism created a potential for Isan in terms of its natural resources and workforce as it became a centre for the export of labour, agricultural products and cattle to the external markets. These factors created a greater awareness of the Isan region and created more interactions. Meanwhile, in Isan, with the many ethnic groups living together including the indigenous people, the Chinese and the Vietnamese, there were also changes in the economic system and the ways they saw themselves, which have become more complex as they tried to reconcile what they perceived as reality about themselves with the image created by Bangkok.

The power of the perception and attitude of the ruling authorities of Bangkok towards Isan that functioned through the administrative system and the media created an image of a land in need of development and help from Bangkok, although there were also efforts to emphasize the values of local Isan tradition. Subsequent governmental policies towards Isan were influenced by this perception and accepted by the Isan people generally as the image of the Isan region.